

## Η συμμετοχή της Ραψάνης στη Θεσσαλική επανάσταση του 1878 Θανάσης Δουμακίης

Η Θεσσαλική επανάσταση του 1878 και η συμμετοχή των ορεινών πληθυσμών της ανατολικής Θεσσαλίας σ' αυτήν αποτέλεσαν την αφετηρία για την απελευθέρωσή της. Η Θεσσαλία σε πολλές περιπτώσεις έδωσε σαφή δείγματα του αγωνιστικού πάθους των κατοίκων της για ελευθερία, τόσο κατά τη διάρκεια της ελληνικής επανάστασης του 1821 όσο και αργότερα. Χαρακτηριστική είναι π.χ. η Θεσσαλική επανάσταση του 1854, που κηρύχθηκε με την ευκαιρία του κριμαϊκού πολέμου (1853-1856). Στην εξέγερση αυτή είχαμε και τη συμμετοχή των κλεφταρματολών του Ολύμπου.

Πολύ πιο οργανωμένη και πιο αποτελεσματική, όπως τελικά αποδείχθηκε, υπήρξε η Θεσσαλική επανάσταση του 1878, που άρχισε με την εξέγερση των ορεινών πληθυσμών στον Όλυμπο, στην Όσσα και στο Πήλιο. Στις περιοχές αυτές καθώς και στη δυτική ορεινή Θεσσαλία υπήρχε ανθρώπινο δυναμικό, εξασκημένο στα όπλα και πρόθυμο να στελεχώσει αντάρτικες ομάδες. Ιδιαίτερη έφεση στα όπλα είχαν οι νομάδες και οι άλλοι ορεινοί πληθυσμοί που συμμετείχαν σε παλαιότερα επαναστατικά κινήματα. Στην περιοχή π.χ. του Κάτω Ολύμπου υπήρξε οργανωμένο αρματολίκι από τα τέλη του 18ου αιώνα, στο οποίο πρωτοστάτησε η γνωστή οικογένεια των Τζαχειλαίων.

Στην ανωτέρω περιοχή ο επαναστατικός αγώνας άρχισε προς το τέλος Ιανουαρίου του 1878 και κορυφώθηκε στο τρίτο δεκαήμερο Φεβρουαρίου του ίδιου έτους.<sup>1</sup> Στον αγώνα αυτόν πρωτοστάτησαν οι ντόπιοι πληθυσμοί από τη Ραψάνη κυρίως, αλλά και από τα γειτονικά χωριά, Κρασιά και Πυργετό. Η καθολική και αυθόρμητη συμμετοχή των κατοίκων στην εξέγερση του Ολύμπου οφείλεται, προφανώς, και στις λεηλασίες που υπέστησαν από τους Γκέκηδες το Σεπτέμβριο του 1877. Η τουρκική διοίκηση είχε προηγουμένως υποσχεθεί στους κατοίκους των ανωτέρω χωριών ότι, αν αυτοί προσέφεραν ως έκτακτη φορολογία 70 ζώα, θα τους προστάτευε από πιθανή λεηλασία εκ μέρους των Γκέκηδων που επρόκειτο να περάσουν από την περιοχή. Οι κάτοικοι πίστεψαν στη διαβεβαίωση αυτή, αλλά οι 800 Γκέκηδες κατά τη διέλευσή τους λεηλάτησαν τα πάντα.<sup>2</sup>

Τους εξεγερμένους κατοίκους του Κάτω Ολύμπου συντόνιζε ο Μ. Αποστολίδης, που ενεργούσε για λογαριασμό του Κ. Δουμπιώτη, που είχε την έδρα του στο Λιτόχωρο. Σημαντικό, όμως, ρόλο έπαιξαν και οι τοπικοί οπλαρχηγοί, όπως ο ραψανιώτης Θεμιστοκλής Δομούζας και ο καρυώτης Γεώργιος Τζαχειλας.

Κύριος στόχος των επαναστατών ήταν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους τα στενά των Τεμπών και να εμποδίσουν τις τουρκικές δυνάμεις να κινηθούν προς το Λιτόχωρο. Στη Ραψάνη την περίοδο αυτή είχε την έδρα του και ο επίσκοπος Πλαταμώνος και Λυκοστομίου Αμβρόσιος Κασσάρας, «ανήρ φιλελεύθερος και έμπλεως φιλοπατρίας».<sup>3</sup> Αυτό, προφανώς, συνετέλεσε και στην άνοδο του ηθικού των Ραψανιωτών, οι οποίοι γεμάτοι ενθουσιασμό πήραν τα όπλα για να πολεμήσουν. Η δύναμη που συγκέντρωσαν οι επαναστάτες πλησίαζε τους 500 άνδρες.

Όταν στις 22 Φεβρουαρίου του 1878 έφτασαν οι πρώτες πληροφορίες ότι ο Οθωμανικός στρατός εκινείτο προς τα στενά των Τεμπών, οι άνδρες, που προαναφέραμε, έσπευσαν έγκαιρα και κατέλαβαν τα υψώματα στη θέση Σελιό.<sup>4</sup> Η ενέργειά τους αυτή αποσκοπούσε στο να εμποδίσει τους αντιπάλους να καταλάβουν το ύψωμα του κάτω Προφήτη Ηλία, που ήταν και ο κύριος στόχος τους. Την ίδια μέρα είχαμε και την πρώτη συμπλοκή και οι Οθωμανοί, παρόλο που ήταν περισσότεροι, δεν κατόρθωσαν να διασπάσουν τις ελληνικές θέσεις.

Στις 3 μ. μ. στο πεδίο της μάχης βρέθηκε και ο ίδιος ο επίσκοπος Αμβρόσιος για να ενθαρρύνει με την παρουσία του τους μαχητές. Το απόγευμα της ίδιας μέρας έφτασε και ο Γ. Τζαχειλας με 65 άνδρες από την Καρυά και την Καλλιπεύκη, χωρίς όμως να μπορέσει να προσφέρει βοήθεια εκείνη την ημέρα. Η επόμενη, 23 Φεβρουαρίου, παρήλθε χωρίς να σημειωθεί οποιαδήποτε σύγκρουση μεταξύ των εμπολέμων. Τη μεθεπόμενη, όμως, οι ηρωικοί μαχητές επιτέθηκαν με σκοπό να καταλάβουν την Ιτιά, αλλά η ομίχλη, που τους προστάτευε ως εκείνη τη στιγμή, διαλύθηκε και δεν κατάφεραν τελικά να εκμεταλλευτούν την υπεροχή τους. Ακολούθησε, ωστόσο, σκληρός και αμφίρροπος αγώνας που έκλινε τελικά υπέρ των επαναστατών, οι οποίοι πήραν ως λεία 1200 πρόβατα. Οι Οθωμανοί είχαν 60 νεκρούς, ενώ οι επαναστάτες είχαν μόνο τραυματίες. Τη μάχη παρακολούθησαν από την απέναντι πλευρά οι κάτοικοι των Αμπελακίων με ανάμεικτα συναισθήματα, αφού για πολλή ώρα η αναμέτρηση ήταν μετέωρη.<sup>5</sup>

Την επόμενη, 25η Φεβρουαρίου, ο Μ. Αποστολίδης έλαβε εντολή να κινηθεί προς τον Πλαταμόνα και από εκεί στο Λιτόχωρο για στρατιωτική δράση. Φαίνεται ότι επικράτησε η άποψη ότι η παρουσία του Γ. Τζαχειλα και του Θ. Δομούζα ήταν αρκετή για την προστασία της περιοχής. Ο Γ. Τζαχειλας θα κάλυπτε τα στενά των Τεμπών, ενώ ο Θ. Δομούζας τη Ραψάνη. Η αποχώρηση, όμως, του Μ. Αποστολίδη εξασθένησε το μέτωπο των επαναστατών και έδωσε την ευκαιρία στους Οθωμανούς να επιτεθούν. Την 26η Απριλίου 4.000 Οθωμανοί έπεσαν με δύναμη εναντίον των υπερασπιστών της Ραψάνης στη θέση Προφήτης Ηλίας. Οι εναπομείναντες

υπερασπιστές πολέμησαν ηρωικά έως το βράδυ. Τη μέρα εκείνη είχαμε και τους πρώτους νεκρούς: τον Δ. Λάμπρου, τον Ζ. Χελιδονά και τον Γ. Τραμαντζά.

Το ίδιο βράδυ ο Γ. Τζαχειλάς αισθανόμενος ότι ο αγώνας ήταν άνισος αποφάσισε να αναχωρήσει για την Καρυά και, όπως ήταν φυσικό, οι εναπομείναντες Ραψανιώτες δεν ήταν δυνατό να κρατήσουν τις θέσεις τους. Έτσι, την επόμενη διατάχθηκε γενική εκκένωση του χωριού και φυγή των κατοίκων στην Κρασιά και τα άλλα γειτονικά χωριά. Όταν οι Οθωμανοί εισήλθαν στην κωμόπολη, τη λεηλάτησαν και κατέκαψαν το νότιο μέρος. Μεταξύ των οικημάτων που κάηκαν ήταν και η μεγάλη βιβλιοθήκη της Ραψάνης, κάτω από τον ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου, καθώς και η έδρα της Ιεράς Επισκοπής, στη θέση που σήμερα κείται ο ναός του νεομάρτυρος αγίου Γεωργίου. Ιδού τι γράφει ο ραψανιώτης Απόστολος Ν. Μπέτσιος:

*Οι δέ Τούρκοι άφου έμβήκαν εις Ραψάνην έσφαξαν άλύπητα όσους έβρηκαν. Έπτά γέροντας και τρεις γραιάς, διότι αυτοί μόνον δέν ήδυνήθησαν να άκολουθήσουν τά γυναικόπαιδα. Οι σφαγιασθέντες ήτο Ιον. Γιανούλαν Καρβάν, 2ον Καλπάκαν, 3ον Μητρον Χελιδονάν, 4ον Παπαοικονόμου, 5ον Άθ. Μουζάν, 6ον τόν γεναίως πολεμήσαντα, τραυματιάν, Άθαν. Παπαδόπουλον, 7ην τήν γραιίαν Παναου, 8ην τήν γραιίαν Σδούγκενα και 9ην τήν όγδοηκο-ντούτιδα γραιίαν Κατσιούρινα έν άδαμαία περιβολή απέπεμψαν στην Κρασιά όπου και τήν έκαυσαν σε φούρνο.<sup>6</sup>*

Σύμφωνα με το Ημερολόγιο του Ραψανιώτη Λεωνίδα Κ. Παπακώστα, η πυρπόληση της Ραψάνης έγινε την 1η Μαρτίου του 1878, κατά την οποία οι Τούρκοι έκαψαν 270 σπίτια και εργαστήρια.<sup>7</sup> Σε ενθύμηση πάλι εκκλησιαστικού βιβλίου της γειτονικής Κρασιάς αναφέρονται τα εξής: «1878, Φεβρουαρίου 20, εν Κρασιά. Όταν ήρθαν οι κλέφτες και έμασαν ασκέρι ραγιάδες και επήγαν να πολεμήσουν εις το Σουλιό με τους ζομπαέδες (ατάκτους) και τους κονιάρους, διά να πάρουν τη Λάρισα και ανίκησαν οι ζοπέηδες (άτακτοι) και έφυγαν ο κόσμος όλος και επήγαν οι ζοπέηδες και έκαψαν τη Ραψάνη και επήραν σέα και μπακούρια, εγώ γράφομε μαζί με τον Τάσιο. Και όποιος το διαβάσει να μας συγχωρεί. Και υποφαινομαι».<sup>8</sup>

Η επιστροφή των Ραψανιωτών στα σπίτια τους δεν άργησε να πραγματοποιηθεί: την 3η Μαρτίου και μετά από ενέργειες των ραψανιωτών εμπόρων της Λάρισας η οθωμανική διοίκηση της θεσσαλικής πρωτεύουσας συγκατένευσε τελικά στην επιστροφή των κατοίκων στα σπίτια τους. Τα γεγονότα, όμως, του 1878 και η ανασφάλεια των κατοίκων οδήγησαν πολλούς από αυτούς στη Λάρισα και στην πληθυσμιακή συρρίκνωση του οικισμού.

#### Συμπεράσματα:

1. Η δύναμη των επαναστατών που έφτασε τους 500 άνδρες ήταν πολύ κατώτερη των Τούρκων, αλλά δεν υπολείπταν σε ενθουσιασμό και αγωνιστικότητα. Παρά το γεγονός ότι το σώμα συγκροτήθηκε την τελευταία στιγμή, οι κινήσεις τους έδειξαν ότι ήταν εμπειροπόλεμοι.
2. Χώρος των επιχειρήσεων ήταν τα υψώματα ανάμεσα στο Σελιό και τον κάτω Προφήτη Ηλία, περιοχή που οι Ραψανιώτες γνώριζαν πολύ καλά και αυτό διευκόλυνε τις κινήσεις τους.
3. Όπως ειπώθηκε η επαναστατική δράση των κατοίκων του Κάτω Ολύμπου οργανώθηκε από τον Μ. Αποστολίδη που ενεργούσε υπό τις διαταγές του Κοσμά Δουμπιώτη, λοχαγού, ο οποίος είχε την ευθύνη της επανάστασης στον Όλυμπο και στην Πιερία. Τα λάθη τακτικής, όμως, που διέπραξε ο Κοσμάς Δουμπιώτης με τη διάσπαση των ελληνικών δυνάμεων είχαν ως αποτέλεσμα να αποτύχει η επανάσταση τόσο στο μέτωπο του Κάτω Ολύμπου όσο και στην περιοχή του Λιτοχώρου. Η πυρπόληση της Ραψάνης θα αποφεύγονταν, εάν δεν αποχωρούσε ο έμπειρος Αποστολίδης και δεν εξασθενούσε η αμυντική γραμμή των επαναστατών· στην περίπτωση αυτή ήταν αδύνατο οι Οθωμανοί να διασπάσουν την ελληνική άμυνα.
4. Η θυσία τελικά των Ραψανιωτών παρά την ατυχή έκβαση της εξέγερσης βοήθησε μαζί με τη θυσία των άλλων Θεσσαλών στην απελευθέρωση της Θεσσαλίας το 1881, μετά τη συνθήκη του Βερολίνου του 1878.